بــررسی ساز و کار برجستــه سازی اخبــار اقدامات اصلاحی دولت شریف امامی در مطبوعات؛

(مطالعه موردی: بررسی بایگانی روزنامهٔ اطلاعات موجود در خزانه مطبوعات مؤسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد از ۵ شهریور ۱۳۵۷ تا ۱۴ آبان ۱۳۵۷)

سید هادی موسوی[1]

دانش‌آموختهٔ دکتری تاریخ ایران بعد از ورود اسلام

اداره گنجینه‌های مؤسسهٔ فرهنگی موزه‌های بنیاد

1.mosavi.hadi@yahoo.com

چکیده

در پنجم شهریور ۱۳۵۷، جعفر شریف‌امامی از سوی محمدرضا شاه مأمور تشکیل کابینه شد. در واقع انتصاب او به منظور مقابله با شرایط بحرانی جامعه بود. شریف‌امامی، برای آرام کردن و جلب نظر مردم، یک سری اقدامات اصلاحی را جهت تأمین خواسته‌های مخالفان و فریب افکار عمومی اجرا کرد که در روزنامهٔ اطلاعات یکی از مهم‌ترین روزنامه‌های کثیرالانتشار آن برهه نیز بازتاب یافت. هدف از ارائهٔ پژوهش حاضر پاسخ‌گویی به این پرسش است که این روزنامه با چه رویکردی، اقدامات دولت شریف‌امامی را منعکس می‌کرد؟ برای رسیدن به این پاسخ، شمارگانی از روزنامهٔ اطلاعات، (از ۵شهریور ۱۳۵۷ تا ۱۴ آبان ۱۳۵۷) مطالعه و بررسی شده‌اند. روزنامهٔ اطلاعات چون وابسته به نهاد قدرت بود، اقدامات دولت را با استفاده از شگردهای تبلیغاتی برجسته‌سازی می‌کرد و بازتاب می‌داد تا از این طریق اصلاحات را به مردم دامنه‌دار و اساسی معرفی کند. روش این پژوهش برای توصیف و تحلیل مسئله، استفاده از منابع کتابخانه‌ای، بررسی مقاله‌ها و آرشیو روزنامهٔ اطلاعات است.

واژگان کلیدی: برجسته‌سازی (اخبار)، روزنامهٔ اطلاعات، شریف‌امامی، اصلاحات.

مقدمه

برجسته‌سازی از شیوه‌هایی است که رسانه‌های جمعی از طریق آن می‌توانند بر عامه تأثیر بگذارند. طبق نظریهٔ برجسته‌سازی، هرچه رسانه‌ها اهمیت بیشتری به موضوع یا رویداد بدهند، مخاطب نیز اهمیت بیشتری برای آن قائل می‌شود.

در ماه‌های پایانی عمر رژیم پهلوی، محمدرضا شاه، آموزگار را برکنار و شریف‌امامی را در شهریور ۱۳۵۷ انتخاب کرد. در دو ماه و چند روزی که شریف‌امامی در رأس کابینهٔ دولت قرار داشت، برای جلوگیری و کنترل انقلاب، با دادن انواع و اقسام وعده‌ها و امتیازات سعی کرد از فروپاشی نظام جلوگیری کند. در نهایت، سیاست‌های اصلاحی او هیچ‌کدام کارساز واقع نشد، زیرا مخالفان و مردم اصولاً به اقدامات او و در کل به رژیم اعتقادی نداشتند و آن را فریب‌کاری می‌دانستند. در این میان با توجه به کارکردهای خبری مطبوعات در جامعه و اهمیت غیر قابل انکار آنها، همزمان با تحولات کشور دولت جدید به مطبوعات در جایگاه یکی از مهم‌ترین ابزارهای تأثیرگذار در عرصهٔ اطلاع‌رسانی توجه ویژه‌ای نشان داد. چنانچه اطلاعات، به‌عنوان یکی از باسابقه‌ترین و پرتیراژترین روزنامه‌ها در آن برهه، به مثابه ارگانی وابسته به قدرت، هم‌گام با اهداف جدید نظام، شروع به تبلیغ و برجسته‌نمایی برنامه‌های اصلاحی دولت برای بهبود وضعیت جامعه کرد.

با عنایت به اهمیت انعکاس عملکرد این دولت در مطبوعات، بررسی اخبار اقدامات اصلاحی دوران نخست‌وزیری شریف‌امامی به شیوهٔ برجسته‌سازی در روزنامهٔ اطلاعات، مسئلهٔ اصلی پژوهش حاضر است. دربارهٔ پیشینهٔ تحقیق باید گفت در مورد تحولات سیاسی ایران و دورهٔ نخست‌وزیری شریف‌امامی پژوهش‌هایی صورت گرفته، اما پیرامون این موضوع آن هم با تأکید بر روزنامهٔ اطلاعات، پژوهشی مستقل صورت نگرفته است. نگارنده در این مقاله با تکیه بر منابع دست اول و آرشیو روزنامهٔ اطلاعات و با کاربست نظریهٔ برجسته‌سازی در این روزنامه، به بررسی مسئلهٔ اصلی پژوهش پرداخته است.

نظریهٔ برجسته‌سازی

یکی از شیوه‌های جهت‌دهی به افکار عمومی که مطبوعات از آن استفاده می‌کنند، برجسته‌سازی است. برجسته‌سازی در لغت به معنای پیش‌زمینه است و آن را معادل "Agenda setting" ترجمه کرده‌اند که به اولویت‌گذاری بر برنامه‌ای خاص اطلاق می‌شود. اما اصطلاحاً می‌توان گفت: این واژه یعنی اندیشه‌ای که رسانه‌های خبری با ارائه خبرها، موضوع‌هایی را که مردم دربارهٔ آنها می‌اندیشند، تعیین می‌کنند (شاکری،۱۳۸۴: ۵۸). رسانه‌های جمعی، اولویت‌ها را با اهمیت دادن به بعضی از مسائل برای افکار عمومی تعیین می‌کنند و بر اهمیت نگرش‌ها راجع به موضوعات اثر می‌گذارند (سورین و تانکارد،۱۳۸۴: ۳۲۷).

رسانه‌ها با اولویت دادن به اخبار سعی در القای دیدگاه خود که باعث همانندسازی می‌شود، دارند. یعنی مخاطب احساس می‌کند همان مطلبی که برجسته شده، واقعاً مهمترین مطلب است (عمادی،۱۳۷۴: ۴۴). از نظر «لازار» در فرایند برجسته‌سازی، ممکن است در اغلب اوقات، مطبوعات موفق نشوند به اشخاص بگویند چه [چگونه] فکر کنند؟ اما با تأثیر فوق‌العاده‌ای که بر آنها دارند می‌توانند بگویند به چه چیز باید فکر کنند (لازار،۱۳۸۵: ۱۳۸). در این فرایند با بزرگ‌نمایی یا کوچک‌نمایی رویدادها و درجه‌بندی موضوعات در رسانه‌ها سعی می‌کنند که رویداد را در ذهن مخاطب برجسته سازند، این امر در جهت القای دیدگاه رسانه‌ها به مخاطب نیز هست (شکرخواه،۱۳۷۴: ۹۴). بر این اساس، برجستگی بیشتر یک موضوع در رسانه‌های عمومی، باعث برجستگی آن در میان مردم می‌شود.

اولویت‌های سه‌گانهٔ برجسته‌سازی

فرایند برجسته‌سازی در مطبوعات، از سه اولویت رسانه، اولویت عموم و اولویت سیاسی و رابطهٔ بین این سه شکل می‌گیرد. به عبارتی، حاصل برهم کنش سه عنصر مردم، رسانهٔ جمعی و دولت است (عقیلی و حاج محمدی،۱۳۹۶: ۷۵). از نظر «مانهایم» از پژوهشگران عرصه رسانه، برای هرکدام از این عناصر، سه بُعد در اولویت قرار دارد، که عبارتند از:
۱-برای رسانه‌ها ابعاد مشهود بودن، موضوع برجسته از نظر مخاطب و ارزش آنها اولویت دارد. ۲-برای اولویت عموم، این سه بعد اولویت‌دار عبارت‌اند از: آشنا بودن، موضوع برجسته از نظر شخص و مطلوب بودن. ۳- برای دولت نیز، این سه بعد اولویت‌دار شاملِ حمایت، احتمال عمل و آزادی عمل هستند (سورین و تانکارد، ۱۳۸۴ :۳۵۶).

اولویت عموم، از طریق پیمایش افکار عمومی مورد سنجش و ارزیابی قرار می‌گیرد. اولویت رسانه، با پوشش اخبار رسانه‌ای از یک موضوع یا موضوعات مختلف ارزیابی می‌شود و اولویت دولت نیز با آن دسته فعالیت‌های سیاسی که مقدمهٔ قوانین جدید در مورد یک موضوع و سایر تصمیمات قانونی هستند، سنجش می‌شوند (ایرانی‌پور نظری، ۱۳۸۸: ۸۶). در فرایند برجسته‌سازی، رسانه‌های جمعی با ارائه اخبار و اطلاعات، اولویت عموم مردم را از رویدادها و مسائل مختلف جامعه تعیین می‌کنند (میرزاخانی و دیگران،۱۳۹۰: ۱۲۸). روزنامه‌ها به اشکال مختلف، موضوعات و مطالب خبری را برجسته می‌سازند. صفحهٔ اول آنها مهم‌ترین نقش را در برجسته‌سازی مطالب دارند. در این صفحه، تیترهای اصلی می‌توانند مهم‌ترین ابزار برای برجسته‌نمایی مطالب و رویدادها برای مخاطبان باشند. همچنین، از دیگر شیوه‌های برجسته‌سازی در روزنامه‌ها ستون‌های مختلفی تحت عنوان سرمقاله، یادداشت، ستون‌های

اخبار ویژه، یا هر چیز دیگر می‌تواند باشد. هدف اصلی همهٔ اینها، جذب مخاطب و تأثیرگذاری بیشتر بر اوست (رضوی-زاده،۱۳۸۱: ۱۲۰). بنابراین، اولویت‌های سه‌گانه، به تأثیرگذاری بر یکدیگر گرایش دارند؛ اولویت رسانه‌ها بر اولویت همگان، و اولویت دولت بر هر دو تأثیر می‌گذارد (ویندال و بنوسیگنایرز،۱۳۷۶: ۳۵۶). اوج مهم بودن فرایند برجسته‌سازی زمانی است که اهمیت یک موضوع، در اولویت رسانه، به اولویت عموم و اولویت دولت تغییر کند (دیرینگ و راجرز، ۱۳۸۵: ۱۷). برجسته‌سازی به عنوان یک مفهوم عام در مورد تأثیر رسانه‌های خبری گوناگون استفاده می‌شود اما شکل و نحوه آن تحت تأثیر تفاوت‌های خبرنویسی و شیوهٔ انتشار و ارائه اخبار در رسانه‌ها قرار دارد.

بررسی عملکرد مطبوعات دوران شکل‌گیری انقلاب مردمی سال ۱۳۵۷ نشان می‌دهد این رسانه‌ها، خاصّه رسانه‌های حکومتی به منظور تأثیرگذاری بر اوضاع ایجاد شده و سوار شدن بر موج کنترلی بحران، به شدت از شیوهٔ برجسته‌سازی، خاصه در دوران کوتاه نخست‌وزیری شریف‌امامی استفاده می‌کردند. تأکید بر این دوره به سبب استفاده بیشتر مطبوعات و به‌ویژه روزنامهٔ اطلاعات در برجسته‌سازی اقدامات اصلاحی شریف‌امامی است؛ اقداماتی که ضرورت برجسته‌سازی آنها در همین صورت اصلاحی آنها نهفته بود.

۱. شریف‌امامی بر مسند نخست‌وزیری در سال ۱۳۵۷

مهندس جعفر شریف‌امامی (۱۲۹۸-۱۳۷۷) از رجال سرشناس دورهٔ پهلوی بود؛ تا قبل از مأموریتش برای تشکیل دولت در شهریور سال ۱۳۵۷، در مراتب متعدد و مسئولیت‌های مهمی همچون؛ ریاست کل راه‌آهن ایران، وزارت راه، نخست‌وزیری (دور اول در سال۱۳۳۹)، رئیس مجلس سنا قرار گرفته بود (برای اطلاع بیشتر ر. ک عاقلی،۱۳۷۰: ۸۹۳؛ تاریخ معاصر ایران به روایت تاریخ-سازان، ۱۳۸۰: ۷/ ۲۸۹).

با استعفای جمشید آموزگار، از نخست‌وزیری در اوایل شهریور ۱۳۵۷، شاه در روزهای بحرانی سال۵۷، شریف‌امامی را به عنوان نخست‌وزیر برگزید (بهنود،۱۳۷۸: ۷۷۲). شریف‌امامی در آغاز نخست‌وزیری‌اش، بیانیه‌ای صادر کرد، که حکایت از تلاش در جهت آرام ساختن جّو سیاسی کشور داشت. این موضوع را در انتخاب عنوان «دولت آشتی ملی» از سوی او می‌توان دید. در این بیانیه کوشیده بود نظر توده‌های مردم را با انواعی از وعده‌های عدالت‌طلبانه، مذهبی، سیاسی و اقتصادی جلب کند. نخستین واکنش که در عین حال، تعیین کنندهٔ سرنوشت دولت آشتی ملی بود، از سوی امام خمینی (ره) نشان داده شد. ایشان، طی اعلامیه‌ای به تاریخ ۱۳۵۷/۶/۶، این حرف‌ها و ادعاها را نیرنگ شیطانی شاه نامیدند و اعلام کردند که آشتی با رژیم ضد اسلامی شاه از معاصی کبیره است (سفری، ۱۳۷۷: ۶۷۴). علی‌رغم این موضع گیری امام (ره)، دولت با تلاش تمام در جهت آرام ساختن

جامعه و پایان بخشیدن اعتراضات مردمی کار می‌کرد. اما بروز حوادثی چون کشتارهای ۱۳ و ۱۷ شهریور ۱۳۵۷، نشان از پوچی وعده‌ها و ادعاهایش داشت (افراسیابی،۱۳۶۴:۵۴۸). این وقایع، به ویژه حادثه خونین جمعه ۱۷ شهریور، تأثیر عمیقی بر تضعیف دولت جدید گذاشت، به طوری که از پس این واقعه، مطبوعات آزادی‌خواه، احزاب و جمعیت‌ها، طی افشاگری‌ها و تنظیم بیانیه‌های گسترده علیه دولت، خشم و انزجار خود را از وقایع میدان ژاله تهران اعلام کردند (رجال عصر پهلوی،۱۳۸۵:۶۰۹). در ادامهٔ تظاهرات عظیم ملت، اعتصابات سراسری نیز آغاز و دولت را در تنگنای شدید قرار داد. تظاهرات و اعتراضات در آبان۵۷، رو به فزونی نهاد و از ۱۳ آبان، درگیری‌های وسیعی میان نیروهای مخالف رژیم و توده‌های مردمی با قوای مسلح و نیروهای امنیتی رخ داد که در نهایت منجر به سقوط دولت شریف‌امامی در ۱۴ آبان ۱۳۵۷ شد. این سقوط زود هنگام پردهٔ دیگری از واقعیات جامعه ایران را نشان داد و آن، این بود که رژیم حتی با استفاده از شیوه‌های مؤثری همچون برجسته‌سازی در مطبوعات خاصه روزنامهٔ اطلاعات، نتوانست دولت به اصطلاح آشتی ملی را سر پا نگه‌دارد.

۲. برجسته‌سازی روزنامهٔ اطلاعات از علل انتخاب شریف‌امامی

یکی از شاخصه‌ها و ویژگی‌های برجسته‌سازی در مطبوعات، شأن اعطایی است که به مطبوعات برجسته‌سازی، این امکان را می‌دهد به برجستگی امور و صفت شخص مورد نظر بپردازند. تحقیق دربارهٔ شأن اعطایی، این دستکاری را در بزرگ‌سازی تحت تأثیر رسانه‌های جمعی نشان می‌دهد. در واقع شأن اعطایی، بیانگر توانایی رسانه‌ها برای تأثیرگذاری بر اهمیت یک فرد (هدف) در انظار عمومی است. روزنامهٔ اطلاعات نیز با به کارگیری این مفهوم، روز بعد از تشکیل کابینهٔ شریف‌امامی، با گزارشی با عنوان «شریف‌امامی و کوهی از مشکلات» سعی کرد، شریف‌امامی را از معدود سیاستمدارانی که توانایی حل مشکلات و معضلات کشور را دارد معرفی کرده و او را با توجه به شخصیت سیاسی‌اش، پایان‌دهندهٔ نزاع‌های سیاسی چندین ساله کشور، جلوه دهد: «درچنین اوضاع و احوالی، مهندس شریف‌امامی، تک‌مهره‌ای از چند سیاست‌مدار شناخته شده صلح طلب و آرامش‌جوی ایران به نخست‌وزیری منصوب شده تا به کشمکش‌ها و اختلافات ۲۰-۱۵ سالهٔ ایران پایان دهد و راهی برای آشتی و صلح و همزیستی مسالمت‌آمیز بین ملت و دولت ارائه کند» (اطلاعات،۶ شهریور۱۳۵۷:۵).

این روزنامه در ادامه، برجسته‌سازی شأن اعطایی شریف‌امامی، چهره‌ای وجیه‌الله از او نشان داده و توضیح می‌دهد چگونه در خلال تمامی سال‌های حکومت پهلوی دوم، او تلاش کرده تا خود را از مداخلهٔ مستقیم در مسائل سیاسی روز دور نگه دارد و به همین دلیل مورد قبول همه و دارای وجاهت ملی

است (اطلاعات،۶ شهریور۱۳۵۷:۵).

از دیگر ویژگی‌ها و صفات برجسته‌ساز، «انگاره‌سازی» است. مفهوم انگاره‌سازی، بخشی از زبان مخصوص تبلیغات سیاسی است و دستکاری در برجسته‌سازی هدف‌ها و نیز صفات را شامل می‌شود. یک انگارۀ سیاسی، به افزایش آشنایی عمومی با افراد سیاسی مورد نظر (شأن اعطایی) یا افزایش اهمیت درک شدۀ برخی صفات یک فرد سیاسی می‌پردازد (ساروخانی،۱۳۸۳:۱۴۷). روزنامۀ اطلاعات، در اولین سرمقاله خود بعد از انتصاب شریف‌امامی به نخست‌وزیری، ضمن ترسیم سیمایی مثبت و با برشماری فضائل متعددی، با توجه به مفهوم انگاره‌سازی، او را تنها کسی معرفی کرد که می‌تواند با ارائه برنامه و قالب‌های جدید سیاسی و برنامه‌های عامه‌پسند، آنان را عملی سازد. در ادامه، سرمقاله‌نویس روزنامۀ اطلاعات، انتخاب شریف‌امامی را از جانب محمدرضا شاه در وضعیت بحرانی جامعه، کار بسیار شایسته و به‌موقعی برشمرد. اطلاعات سپس با برجسته‌نمایی در خصوص برنامه‌های دولت شریف‌امامی نوشت: «او همۀ چیزهایی را که مردم کوچه و بازار خواستار آنند، در خلال بیانیۀ دولت مورد توجه و تأیید قرار داده است». نویسنده در ادامه حمایت برجستۀ خود از دولت و اعلامیۀ صادرۀ آن افزود: «در میان افراطی‌ترین گروه‌های معتقد به نظام مشروطه و قانون اساسی، کسی چیزی بیش از این نخواسته و نگفته است. مضافاً به این که نخست‌وزیر جدید بر جلب اعتماد مردم و همکاری گروه‌های مختلف تأکید می‌ورزد» (اطلاعات،۶ شهریور۱۳۵۷:۶). با توجه به این که فعالیت رسانه‌ها تحت تأثیر عوامل درون سازمانی و برون سازمانی است، روزنامۀ اطلاعات نیز چون وابسته به رژیم بود، همواره موضوعاتی را در بازۀ زمانی نخست-وزیری شریف‌امامی، عرضه می‌کرد که در دستور کار دولت قرار داشت. به این معنا که روزنامۀ اطلاعات با برجسته ساختن بعضی از موضوعات و رویدادها، در صدد تأثیرگذاری بر بینش و آگاهی مردم بود. این روزنامه، با تهیه و انتشار اخباری که همواره از چارچوب و اصول خاصی در تنظیم خبرها پیروی می‌کرد، به دنبال ترویج ایده‌ها و افکار دولت و اهداف خود در لابه‌لای اخبار، گزارش‌های خبری، مقالات و تفسیرها بود. بر این اساس، روزنامۀ اطلاعات سه اولویت اصلی دولت را که شامل، اقدامات اصلاحی مذهبی، سیاسی و اقتصادی-رفاهی بود، در اخبار خود در اولویت قرار داد و در ادامه به برجسته‌سازی آنها در عناوین و مطالبش پرداخت. در ادامه به بررسی و تحلیل این برجسته‌سازی‌ها می‌پردازیم.

۳. برجسته‌سازی اقدامات و اصلاحات مذهبی

یکی از مهمترین عرصه‌هایی که دولت شریف‌امامی به تغییرات وسیع و جهت‌گیری آشکار در آن دست به کار شد، تغییر رویکرد در سیاست‌های مذهبی دولت بود به طوری که ادعا داشت با روحانیت ارتباط دارد و

خود را از خانوادۀ روحانیت می‌دانست. او اساس برنامه‌های مذهبی را بر جلب رضایت و حمایت روحانیان گذاشت. وی همچنین در تشریح برنامه‌های مذهبی خود در مجلس چنین گفت: «آنچه را که با سنن و آداب ملی و مذهبی و اخلاقی و میهنی مرتبط نباشد، مردود خواهیم شمرد» (همان،۱۹شهریور۱۳۵۷:۴). بر اساس این رویکرد، روزنامۀ اطلاعات نیز در این چارچوب و تعیین دستور کار دولت جدید برای رسانه‌ها، در حوزۀ مباحث مذهبی از طریق اهمیت دادن و برجسته‌سازی موضوعاتی معین، درصدد تأثیرگذاری بر افکار عمومی برآمد. مهمترین این مسائل در مباحث مذهبی عبارتند از:

۱-۳.پیوند با طبقۀ روحانیت

روزنامۀ اطلاعات در همان روز اول نخست‌وزیری شریف‌امامی، با توجه به شأن اعطایی که جهت اثر بخشی و اهمیت جایگاه او در افکار عمومی قائل شد، تلاش داشت در راستای برجسته‌نمایی چهرۀ مذهبی شریف‌امامی و تشریک مساعی با مذهبیون، با منتسب دانستن شریف‌امامی به طبقۀ روحانیت و صبغۀ خانوادگی او به این قشر، وی را از هر نظر روحانی‌زاده و وابسته به سلالۀ متفکران بزرگ اسلامی بر شمرد. روزنامۀ اطلاعات در برجسته‌نمایی شخصیت مذهبی شریف‌امامی آورده: « شریف امامی، فرزند حاج محمدحسین نظام الاسلام... از روحانیان بنام تهران بود. جد نظام الاسلام... میرزا ابو طالب اصفهانی از دانشمندان و روحانیان بزرگ و صاحب نفوذ اوایل قاجاریه است. نظام الاسلام ... در سال ۱۳۰۵ قمری از طرف ناصرالدین شاه به لقب معتمدالشریعه و درسال ۱۳۱۵ قمری از طرف مظفرالدین‌شاه به عنوان ناظم‌الاسلام ملقب شد. او در سال ۱۳۵۰ قمری به سن ۸۲ سالگی درگذشت. نسب آقای مهندس شریف‌امامی به سلسلۀ روحانیت از طرف مادر نیز دارای اعتبار ویژه‌ای است. مادر او دختر میرزا ابوالقاسم حسینی از روحانیان فاضل و صاحب نفوذ... اصفهان بوده است» (همان،۵ شهریور۱۳۵۷:۳۲). روزنامۀ اطلاعات با تهیه و انتشار این شرح حال، سعی کرد، اهمیت مرتبۀ سیاسی و خانوادگی شریف‌امامی را در جامعۀ ایرانی، برجسته سازد. این روزنامه در جای دیگر نوشت: نخست‌وزیر جدید که از یک خانوادۀ مذهبی است در مقایسه با نخست وزیر قبلی جمشید آموزگار... روابط نزدیک‌تری با رهبران مذهبی دارد... نخست‌وزیر جدید گفته باید به رهبران روحانی احترام گذاشت و افزود خواسته‌های ایشان بی‌درنگ اجرا خواهد شد (همان،۶ شهریور۱۳۵۷:۲۴). در واقع، روزنامۀ اطلاعات سعی می کرد خاطرنشان سازد، شریف‌امامی از خانواده‌ای مذهبی است و از این منظر، او توجه خاصی به این قشر و خواسته‌های ایشان دارد.

۲-۳.تغییر تقویم شاهنشاهی

دولت شریف‌امامی در جهت انجام اصلاحات و اقدامات مذهبی خود و به منظور نزدیکی به مذهبی‌ها و اثبات داعیه‌های مذهبی‌اش در اولین اقدام خود، تقویم مجعول شاهنشاهی را ملغی و دستور داد که در تمامی مکاتبات و مراسلات اداری از تاریخ شمسی استفاده کنند. روزنامهٔ اطلاعات در صفحهٔ نخست با تیتر برجسته «سال شاهنشاهی تغییر کرد» به تشریح جزییات آن پرداخت. «این بخشنامه، امروز از طرف نخست‌وزیر به تمام دستگاه‌ها و سازمان‌های دولتی صادر شد... نظر به این که قانون مصوب یازدهم فروردین ماه ۱۳۰۴ هجری شمسی که متن آن در ذیل نقل می‌شود، به قوت خود باقی است:

ماده اول: مجلس شورای ملی تصویب می‌نماید که از نوروز «۱۳۰۴» تاریخ معمول سالیانه معمول گردد و دولت مکلف است که در تمام دوایر دولتی اجرا نماید. الف: مبدأ تاریخ، سال هجرت حضرت خاتم‌النبین محمد بن عبدالله صلوات‌الله و علیه از مکهٔ معظمه به مدینهٔ طیبه. ب: آغاز سال روز اول بهار. ج: سال کماکان هجری شمسی. د: اسامی و عدهٔ ماه‌ها: فروردین ۳۱ روز. اردیبهشت ۳۱ روز... » (همان،۵ شهریور۴:۱۳۵۷). روزنامهٔ اطلاعات همچنین همسو با این جریان، به درج نظر مردم و شخصیت‌ها پرداخت. در این خصوص اظهاراتی از آیت‌الله حاج شیخ یحیی طالقانی از علمای آن زمان را به چاپ رساند: «تعیین تاریخ شاهنشاهی برای کلیهٔ مسلمانان عقده‌ای به وجود آورده بود که همه را آزرده ساخته بود، حالا که تاریخ به صورت اول برگشته، مسلماً تأثیر مفیدی در افکار مردم خواهد داشت، چرا که تاریخ هجری قمری تاریخ مذهبی است که هیچ کس حق ندارد آن را تغییر دهد» (همان،۶ شهریور۴:۱۳۵۷).

شریف‌امامی، سپس در راستای این نمایش بزرگ، بخشنامه‌ای با مضمون صدور شناسنامه با تاریخ هجری صادر کرد، که از این پس، به هنگام صدور شناسنامه‌ها، ماه و سال هجری شمسی لحاظ شود و نیز کلیهٔ شناسنامه‌های نوزادانی که طی چند سال اخیر با تاریخ شاهنشاهی صادر شده است، به تدریج در آینده تعویض خواهند شد (همان،۸شهریور۲۵:۱۳۵۷). در این خصوص اطلاعات، پوشش متفاوتی از تغییر تقویم کشور برای جلب توجه مخاطبین ارائه کرد.

۳-۳. جلب نظر مراجع و روحانیان

شریف‌امامی در جهت جلب اعتماد و نظر روحانیان، تلاش‌های وسیع را آغاز و سعی خود را در توجه به خواسته‌ها و نظرات ایشان نمود و از آنها دعوت به همکاری کرد. او به همین منظور اعلام کرد، در اجرای این نظر دولت مصمم است، تعظیم به شعائر مذهبی، احترام قاطع به جامعه روحانیت و احکام اسلام را که قانون اساسی ملهم از آن و پاسدار آن است، پیوسته در همهٔ امور نصب‌العین قرار خواهد داد. شاه

نیز در یک مصاحبه خبری گفت: هیچ مانع اساسی برای رسیدن به توافق با رهبران مذهبی وجود ندارد (همان،۹شهریور۴:۱۳۵۷). شریف‌امامی تا حدودی موفق شد با طیفی از روحانیان تماس بگیرد. در راستای توجه دولت به روحانیان، روزنامۀ اطلاعات نیز به این مسئله پرداخت و نظر خواهی و مصاحبه با برخی از روحانیان دربارۀ مسایل سیاسی و اجتماعی را بازتاب داد. همچنین، روزنامۀ اطلاعات در یکی دیگر از شمارگانش از زبان شریف‌امامی نوشت: «دولت با آیات عظام تماس دارد و غفلت‌ها را جبران می‌کند و برای تفاهم با رهبران مذهبی از هیچ کوششی خودداری نمی‌کنیم» (همان ،۲۳شهریور۴:۱۳۵۷). سپس افزود: تفاهم با مثلث رهبری قم در چارچوب قانون اساسی مقدور است (همان ،۲۸شهریور۲۸:۱۳۵۷). شریف‌امامی با سیاستی خاص به نقد و سرزنش دولت‌های قبلی پرداخته و آنها را متهم به کنارگذاشتن این گروه از سهم خود در نفوذ جامعه کرد. در حقیقت، روزنامۀ اطلاعات در خصوص تماس شریف‌امامی با روحانیان با برجسته‌نمایی اخبار مرتبط با آنها، سعی در القای این مطلب را داشت که با روحانیان به توافق رسیده است. روزنامۀ اطلاعات در خصوص تماس شریف‌امامی با امام خمینی (ره) می‌نویسد: «این امکان مطرح است که دولت با آیت‌الله خمینی تماس حاصل کند. موضوع تماس دولت با آیت‌الله خمینی در بیانات شریف‌امامی تلویحاً ذکر شده بود» (همان ،۸ شهریور۴:۱۳۵۷). اما با وجود شایعه پراکنی دولت، امام خمینی (ره)، هرگونه مذاکره و تماس را با دولت شریف‌امامی رد و دولت او را غیر قانونی اعلام کرد. سرانجام شریف‌امامی هنگامی که نتوانست با امام مذاکره کند، با همکاری دولت بعث عراق، محدودیت‌های بسیاری برای ایشان ایجاد کرد و امام (ره) مجبور شدند نجف را ترک و در نهایت به فرانسه عزیمت کنند.

٤-۳. تعطیلی قمارخانه‌ها و کازینوها

یکی دیگر از کارهایی که شریف‌امامی برای تحت تأثیر قرار دادن مذهبی‌ها انجام داد، صدور دستور تعطیلی کازینو و قمارخانه‌ها بود. شریف‌امامی در نخستین ساعات صدارت خود، با صدور نامه‌ای به شهربانی کل کشور، قدمی دیگر را در جهت تأمین خواسته‌های گروه‌های مذهبی برداشت. در این خصوص، متن نامه با شماره ۵۴۱۸ به تاریخ پنجم شهریور در روزنامۀ اطلاعات نیز چاپ شد (همان ،۶شهریور۲۱:۱۳۵۷). سپس از کلیۀ مأمورین ژاندارمری کشور خواسته شد که در حوزۀ ماموریت خود به مفاد دستور عیناً عمل نمایند (راعی،۵:۱۳۹۶). دستور به تعطیلی کازینوها شامل هشت کازینو و قمارخانه‌های نقاط مختلف در تهران و شهرستان‌ها بود (خواندنی‌ها،۴:۱۳۵۷). روزنامۀ اطلاعات نیز در جهت همراهی با این دستورالعمل دولت و برجسته‌نمایی آن، در گزارشی به نظرخواهی از شخصیت‌های

مذهبی، سیاسی و مردم و بازتاب این کار پرداخت (اطلاعات،۶شهریور۲۱:۱۳۵۷). همچنین با اختصاص سرمقاله‌ای با عنوان «باد آورده و برباد رفته!» به این عمل دولت با نگاهی ویژه و ممتاز پرداخته و ضمن اشاره به منع آن از طرف شرع، آن را عملی در راه سالم‌سازی محیط اقتصادی و اجتماعی کشور نامید که در مسیر تعظیم شعائر مذهبی و حفظ اقتصاد سالم اجتماع صادر شده است (همان ،۷شهریور۶:۱۳۵۷).

۵-۳. آزادی روحانیان زندانی و تبعیدی

از دیگر اقدامات شریف‌امامی در زمینهٔ اصلاحات مذهبی و نیز جلب رضایت روحانیان، آزادی تعدادی از روحانیان مخالف رژیم بود که در تبعید یا زندان به سر می‌بردند. دولت برای نشان دادن حسن نیت خود، روحانیان سرشناسی از قبیلِ آیت‌الله پسندیده، آیت‌الله ناصر مکارم‌شیرازی (همان،۸شهریور۲۵:۱۳۵۷)، آیت‌الله خسروشاهی، آیت‌الله عندلیب‌زاده (همان،۱۱شهریور۴:۱۳۵۷)، همچنین آیت‌الله العظمی قمی (همان،۱۴شهریور۴:۱۳۵۷) و چند تن دیگر از روحانیان کمتر شناخته شده را آزاد کرد. حتی شاه شخصاً دستور آزادی برخی از رهبران اصلی مذهبی (آیت‌الله منتظری و آیت‌الله طالقانی) را صادر نمود (همان،۹آبان۱:۱۳۵۷). روزنامهٔ اطلاعات نیز این دسته از خبرها را با اهدافی مشخص و با اشکال مختلف، گزینش نموده و در صفحهٔ نخست و پر مخاطب با تیترهای درشت درج و برجسته می کرد.

٦-۳. آزادی سفر حج و زیارت عتبات

یکی دیگر از شگردهای شریف‌امامی برای جلب رضایت مذهبی‌ها، ورود به مقولهٔ حج و زیارت عتبات و عالیات بود. به طوری که دولت کوشید در چند مانور تبلیغاتی، این فرایض دینی را بهتر و بیشتر در معرض دید آنها قرار دهد. با این نیت دولت کوشید با آزاد کردن مسافرت به حج و نیز عتبات و اِعمال افزایش سهمیه و کاهش قیمت در سفر به این اماکن مقدس، اعتباری کسب کند. روزنامهٔ اطلاعات نیز هر چند روز یک‌بار، خبری‌های مثبت از زبان مسئولان ذی‌ربط در این زمینه منتشر می کرد تا بر احساسات مذهبی مردم تأثیر گذارد. علی‌نقی وزیر مشاور و سرپرست سازمان اوقاف اعلام کرد، در سال آینده با گرفتن ویزا، حج و عتبات برای همه آزاد است (همان ،۲۸شهریور۴:۱۳۵۷). همچنین، عوارض گذرنامه حج و زیارت عتبات و عالیات لغو و بر تعداد سهمیه زائران عتبات افزوده می‌شود (همان،۳۰شهریور۲۹:۱۳۵۷). دولت با تمام توان خود سعی داشت، با این راهکارها و با تحت تأثیر قرار دادن احساسات مذهبی ملت مسلمان ایران، نگاه آنان را از انقلاب منحرف سازد.

٤. برجسته‌سازی اصلاحات سیاسی

پایه و اساس برنامه‌های اصلاحات سیاسی کابینهٔ شریف‌امامی، با توجه به امتیازاتی که به تمامی مخالفان دولت می‌داد، رسیدن به نوعی تفاهم و سازش بود. بدین منظور هریک از اعضای کابینه در مصاحبه‌های خود با اصحاب رسانه، وعده‌هایی در این خصوص به مخالفان و مردم می‌دادند. شریف‌امامی روز ۱۹ شهریور، هنگامی که اعضای کابینه را برای کسب رای اعتماد به مجلس برده بود، خطاب به نمایندگان مجلس اعلام کرد: قول می‌دهم به تدریج ریشه‌های نارضایی را از میان ببرم (همان،۱۹شهریور۱۳۵۷:۴). روزنامهٔ اطلاعات نیز برای تبلیغ درخصوص وعده‌های سیاسی دولت شروع به برجسته‌سازی و بزرگ‌نماییِ فعالیت‌های سیاسی‌ای کرد که از سوی دولت وعده داده شده بود. این روزنامه می‌کوشید در گزارش رویدادها و مسائل سیاسی دیدگاه‌های مورد نظر خویش را به جامعه القا کند و این یکی از شیوه‌های تأثیرگذار در برجسته‌سازی است. روزنامهٔ اطلاعات این کار را از طریق اولویت‌بندی اخبار و انتخاب موضوعاتی معین و تعیین چارچوبی خاص برای جلب توجه مردم انجام می‌داد. این فراگردی بود که روزنامهٔ مذکور از طریق آن قصد داشت اهمیت موضوعات سیاسی و تأثیرات مختلف آن را در جامعه به مخاطبان منتقل کند. نمونه‌هایی از این اقدامات اصلاحی در ادامه بررسی می‌شود.

٤-۱. خانه‌تکانی در مقامات رژیم

از اقدامات عاجل شریف‌امامی برای جلب رضایت و کاهش اعتراضات عموم طبقات جامعه، اجبار به استعفا و برکناری برخی چهرهای ناراضی‌ساز و منفوری بود که در طی سالیان متمادی با اعمال و رفتار خود، اجحاف‌های ظالمانه‌ای در حق و حقوق مردم ایران روا داشته بودند. شریف‌امامی با اشراف به این مسئله، شروع به پاک‌سازی این دسته از افراد کرد تا مردم را به برنامه‌های اصلاحی دولت خوش‌بین سازد. با این تفاصیل، روزنامهٔ اطلاعات نیز با تیترهای اقناعی، این عمل دولت را به نحوه بارزی منعکس کرد تا به مخاطبان خود تلقین کند دولت در تصمیم خود جدی و مصمم است. روزنامهٔ اطلاعات در خصوص این تغییرات و برکناری‌های مقامات، آن را منطق جدید دولت برای آشتی با مردم و اجرای اصلاحات خواند. «مسئولانی هستند که با مردم سر آشتی ندارند و دربارهٔ آنها حرف‌هایی مطرح است که اگر نتوان سند و مدرکی برای اثبات آنها تهیه کرد، حداقل می‌توان با حکم وزیر آنها را کنار گذاشت و افکار عمومی را راحت کرد» (همان،۶شهریور۱۳۵۷:۴). شریف‌امامی ابتدا سراغ اشخاصی رفت که از دید مخالفان و مردم، منصوب و مورد حمایت مستقیم دربار بودند، از جمله والیان استاندار و نایب تولیت آستان رضوی، رضا

قطبی و جعفریان از رادیو و تلویزیون (همان،۲۱شهریور۱۳۵۷:۲۰). همچنین ارتشبد نصیری رئیس سابق سازمان امنیت و سفیر ایران در پاکستان، را از سفارت برکنار کرد (همان،۱۵مهر۱۳۵۷:۱) مهم‌ترین اقدام وی در این زمینه استعفای هویدا از پست وزارت دربار بود که خبرساز شد (همان،۱۸شهریور۱۳۵۷:۱).

۲-٤. مبارزه با مفاسد

از دیگر اقدامات دولت شریف‌امامی در رفع نارضایی‌های عمومی و جلوگیری از توسعهٔ بحران در کشور، مبارزه با فساد بود. آن‌چنان که شریف‌امامی در بیانیهٔ آغازین دولت اعلام کرد، بی‌گمان مبارزه‌ای پیگیر، مستمر و همه جانبه با فاسد و فساد صورت می‌گیرد و همهٔ کسانی که به نحوی به بیت‌المال دست‌اندازی و به حقوق دیگران تجاوز کرده‌اند به قانون و مجازات سپرده می‌شوند (همان،۱۴شهریور۱۳۵۷:۴). او در جای دیگر گفت: «بدون پرده و صادقانه عرض می‌کنم که به حساب‌های گذشته دقیقاً رسیدگی خواهیم کرد» (همان،۲۰شهریور۱۳۵۷:۴). اولین بازداشت‌های دولت از مقامات کابینهٔ دولت سابق به اتهام ایجاد نارضایتی در بین مردم، شروع شد (همان،۲۰شهریور۱۳۵۷:۴). در کنار تعقیب مقامات عالی دولتی، عده‌ای از صاحبان بخش خصوصی نیز بازداشت شدند، این افراد هم همان اتهامات مقامات دولتی یعنی سوءاستفاده و فساد را داشتند (همان،۲۱شهریور۱۳۵۷:۱). دولت همچنین عده‌ای را نیز ممنوع‌الخروج کرد. دولت حتی قول داد که متهمان فراری به کشور بازگردانده می‌شوند (همان،۲مهر۱۳۵۷:۴). همزمان، وزیر دادگستری به تغییر کادر قضایی در وزارت دادگستری مبادرت ورزید و در جهت مبارزه با فساد، هیأت‌هایی را به منظور رسیدگی و تفحص به وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی اعزام کرد (همان،۱۶مهر۱۳۵۷:۴). شاه نیز در مصاحبه‌ای اعلام کرد، برای دادگستری حداکثر قدرت را قائلیم (همان،۴آبان۱۳۵۷:۴). روزنامهٔ اطلاعات برای حمایت از اقدامات دولت در زمینهٔ مبارزه با فساد در یکی از سرمقاله‌هایش با عنوان «تعقیب خلافکاران و غارتگران» ضمن تجلیل از تلاش دولت در این امر، مردم را به مساعدت و همکاری با آن تشویق کرد (همان،۱۰مهر۱۳۵۷:۶). اما موج دوم بازداشت‌های دولت زمانی شروع شد که اعتراضات مردمی نیز شدت گرفته بودند و دولت سعی کرد تا با این اقدامات، خشم مردم را فرونشاند. در مورد این موضوع اطلاعات نوشت: امروز اطلاع حاصل شد، به دنبال تأکید و تصریح دولت در مورد مبارزه با مفاسد، عده‌ای دیگر از مقامات دولتی و غیره دولتی بازداشت خواهند شد (همان،۲۶شهریور۱۳۵۷:۴). به دنبال موج جدید از تعقیب‌ها، ضمن اعلام جرم علیه افراد مشهوری نظیر هویدا و ارتشبد نصیری (همان،۱۷مهر۱۳۵۷:۲۰)، منصور روحانی وزیر اسبق کشاورزی و منصور یاسینی نماینده مردم تهران در مجلس، بازداشت و روانه زندان شدند (همان،۱۷مهر۱۳۵۷:۱)

اما مردم دیگر به این کارهای نمایشی اعتقادی نداشتند و این اعمال دولت را ریاکارانه می‌دانستند.

۳-٤. آزادی فعالیت احزاب سیاسی

شریف‌امامی می‌خواست به هر نحو ممکن مخالفان را با انواع امتیازات و عقب‌نشینی‌های سیاسی و تاکتیکی مجبور به مصالحه کند. در یکی از بندهای اعلامیۀ دولت در این خصوص آمده: «موقع مملکت و موضع جامعۀ ایرانی به حدی از حساسیت رسیده که به سامان درآوردن آن جز با همکاری همۀ نیروهای ملی و همۀ علاقه‌مندان به استقلال وطن و تمامیت ارضی ایران امکان‌پذیر نخواهد بود. اکنون هنگام آن فرا رسیده است با هم در راه نجات وطن به پا خیزیم» (همان،۶شهریور۴:۱۳۵۷). به همین منظور شریف‌امامی شروع به برقراری ارتباط با گروه‌ها و دستجات سیاسی مخالف کرد. روزنامۀ اطلاعات در این چارچوب، اعلامیه‌ها، بیانیه‌ها و مصاحبه با صاحب‌منصبان را این احزاب، با این نیت که آزادی احزاب به رسمیت شناخته شده، به چاپ می‌رساند (همان،۶شهریور۴:۱۳۵۷). حتی درخواست‌های سیاسی آنان را منتشر می‌کرد. این روزنامه، همچنین لیستی از احزاب مخالفان سیاسی دولت را انتشار داد (همان،۷شهریور۴:۱۳۵۷). سپس به معرفی این احزاب و تشکل‌ها و به صورت مختصر به بیان دیدگاه‌های ایشان پرداخت (همان،۷شهریور۶:۱۳۵۷). روزنامۀ اطلاعات حتی همه روزه آخرین تحولات و بیانیۀ احزاب را در صفحات خود گنجانده و خبررسانی و چاپ می‌کرد (همان،۸شهریور۴:۱۳۵۷) تا وجهه سیاسی دولت را در اعلامیۀ صادره حفظ کند. بیشترین گزارش‌ها، مصاحبه‌ها و مقالات، اخبار مربوط به جبهۀ ملی بود. زیرا این جبهه از یک سو، مهمترین و شناخته‌ترین حزب مخالف دولت بود و از سوی دیگر، دولت با رخنه در آن، با برخی از رهبرانش به تفاهماتی دست یافته بود (همان،۱۱شهریور۲۵:۱۳۵۷). اما از گروه‌های مخالف مذهبی، خصوصاً پیروان خط امام خمینی (ره) خبری نبود و این، از سیاست‌های خبری عوامل روزنامۀ اطلاعات نشأت می‌گرفت.

٤-٤.لایحۀ آزادی مطبوعات

از بحث برانگیزترین و پیچیده‌ترین مسائل و وعده‌های دولت شریف‌امامی، *لایحۀ آزادی مطبوعات* بود؛ به گونه‌ای که دولت را وارد کشمکش فراوانی با اتحادیۀ مطبوعات کرد. در ابتدا دولت کوشید از مطبوعات با دادن آزادی‌هایی با خطدهی خاص، بهره‌برداری نماید و به تبلیغ در مورد سیاست‌های دولت بپردازند. روزنامۀ اطلاعات نیز از این امر مستثنی نبود. محمدرضا عاملی وزیر اطلاعات، در اولین مصاحبه‌اش در این باره اظهار کرد، ممیزی در مطبوعات ممنوع است (همان،۱۲شهریور۴:۱۳۵۷). او همچنین مدعی شد، به هیچ وجه دولت در نظر ندارد در کار مطبوعات دخالت و آنها را مجبور به چاپ مطالب تحمیلی کند

(همان،۱۴شهریور۱۳۵۷:۳). به گفتهٔ او، دولت همچنین، با درخواست انتشار مجدد جراید، از سوی مدیران آنها که قبلاً در سال ۱۳۵۵، در زمان نخست‌وزیر هویدا، توقیف شده بودند، موافقت کرد (همان،۱۸شهریور۱۳۵۷:۴) اما همپای اعتراضات مردمی که هر روز شدت بیشتری پیدا می‌کرد، مبارزهٔ بین عده‌ای از اهالی مطبوعات با مأموران ساواکی و وزارت اطلاعات و عوامل آنها در مطبوعات، شدت می‌گرفت. این مبارزات هم در درون محافل مطبوعاتی، به همان اوجی می‌گرایید که جامعهٔ در حال مبارزه و تحول، آن را پیش می‌راند (بهشتی-پور،۱۳۷۲:۷۹) با انتشار لایحهٔ جدید قانون مطبوعات از سوی دولت، مخالفت‌ها از جانب نویسندگان مطبوعات شروع شد (اطلاعات،۱۲مهر۱۳۵۷:۶) و آنها از لایحهٔ جدید مطبوعات به شدت انتقاد کردند (همان،۱۵مهر۱۳۵۷:۵). در این هنگام در تاریخ ۱۷مهر، روزنامه‌های پرتیراژی چون اطلاعات، «کیهان» و «آیندگان»، جهت کسب تضمین آزادی خود، در اعلامیه‌ای واحد، ضمن تهدید دولت و کارفرمایان خود به اعتصاب و اعلام خواسته‌های‌شان، برای حصول به نتیجه فرصتی یک هفته‌ای دادند (همان،۱۷مهر۱۳۵۷:۴). این تضمین مبنی بر اعلام لغو کامل سانسور مطبوعات، عدم دخالت در کار مطبوعات و امنیت جامعهٔ مطبوعات بود. مطبوعات پرشمارگان هنگامی که با بی‌تفاوتی دولت مواجه شدند، از تاریخ ۱۹ مهر تا ۲۳ مهر ۱۳۵۷ دست به اعتصاب زدند. دولت با توجه به اوضاع خاص کشور مجبور شد با آنها به مذاکره بنشیند. پس از چند روز بحث، طرفین به توافق نهایی رسیدند (همان،۲۵مهر۱۳۵۷:۵) متن بیانیهٔ توافق از سوی شریف‌امامی امضاء و تضمین شد. با از سرگیری انتشار مجدد مطبوعات از ۲۳مهر، با واکنش‌های مثبت اقشار مختلف مردم همراه بود و همه از اعتصاب مطبوعاتیان، پشتیبانی کردند (همان،۲۳مهر تا ۴آبان ۱۳۵۷). صفحات روزنامهٔ اطلاعات بازتاب گسترده‌ای از این امر داشت. بعد از این وقایع بود که مطبوعات و همچنین روزنامهٔ اطلاعات توانستند وضعیت انقلابی جامعه را به نحوی مطلوب‌تر از قبل بازتاب دهند و اطلاع‌رسانی و منتشر کنند.

٥-٤. آزادی زندانیان سیاسی

شریف‌امامی در جهت پیش برد اهداف دولت، در زمینهٔ آزادی‌های مدنی، به آزادی زندانیان سیاسی هم پرداخت و برای این کار حتی عنوان کلمهٔ ضد امنیتی را از زندانیان سیاسی حذف کرد. شریف‌امامی برای نشان دادن حسن نیت و راستی‌آزمایی به تدریج شروع به آزادسازی زندانیان سیاسی کرد. روزنامهٔ اطلاعات نیز با مهم ارزیابی کردن این برنامهٔ دولت، کوشید با به کارگیری راهکار خبری برجسته‌نمایی، این اقدام دولت را مهم و مصداقی برای آشتی و وحدت ملی جلوه دهد؛ لذا آنها را در صفحاتی که بیشترین خوانندگان را

داشت، چاپ می‌کرد. برای نمونه: «۳۳۳ زندانی امنیتی آزاد شدند» (همان،۲۰ شهریور۱:۱۳۵۷)، «اسامی۲۴۰ نفر آزادشدگان» (همان،۸مهر۱:۱۳۵۷)، اسامی کامل ۱۱۲۶زندانیان سیاسی که آزاد شدند (همان،۳آبان۱:۱۳۵۷). از سوی دیگر، باهری، وزیر دادگستری، دادن امتیازاتی نظیر رسیدگی به امور رفاهی زندانیان سیاسی و ترتیب جلساتی با نهادهای فعال در خصوص حقوق زندانیان سیاسی (همان،۱۲مهر۱:۱۳۵۷) را در دستور کار قرار داد. البته این همۀ ماجرا نبود چرا که دولت در حال خریدن وقت برای تثبیت اوضاع بود. دولت تنها تعدادی از زندانیان سیاسی را آزاد کرد. زیرا، نایب رئیس کانون وکلا، ضمن انتقاد از عدم اعلام آماری صحیح از جانب دولت گفت: «ما هیچ وقت نمی‌دانستیم تعداد زندانیان سیاسی چقدر است. به اندازه‌ای اختناق جاری بود که مطبوعات خارجی تعداد زندانیان را ده‌ها هزار نفر تخمین می‌زدند» (همان،۱۱آبان۴:۱۳۵۷).

از آنجا که اکثریت قریب به اتفاق زندانیان سیاسی به اتهام اعمالی واهی مورد پیگرد و بازداشت و محکومیت‌های حبسی و غالباً توام با شکنجه‌های جسمانی و روانی بودند، هنگام آزادی، هر یک از آنها به افشاگری‌های تازه‌ای از چگونگی شکنجه‌دادن زندانیان سیاسی پرداختند (همان،۳آبان۲۴:۱۳۵۷). این موارد، آثار تبلیغاتی دولت شریف‌امامی را بی‌رنگ و حتی بی‌اثر می‌کرد. با این روشنگری‌ها، مردم به انگیزۀ دولت بدبینانه و توأم با بی‌اعتمادی می‌نگریستند. در ادامه نیز برجسته کردن طرحی چون «قانون اعادۀ حیثیت زندانیان سیاسی» که از سوی عده‌ای از نمایندگان مجلس ارائه شده بود (همان،۷آبان۱:۱۳۵۷)، کارگر واقع نشد همچنین پررنگ کردن اطلاعیۀ بعدی که آزادی تمامی زندانیان سیاسی را تا ۱۹ آذر ماه اعلام می‌کرد (اطلاعات،۱۰آبان۱:۱۳۵۷) مانع از خیزش همگانی چند ماه بعد نشد.

٦-٤. انحلال حزب رستاخیز

شریف‌امامی با اطلاع و آگاهی کامل از ساختار، تشکیلات و جایگاه حزب رستاخیز و علم به موقعیت آن در میان مردم، تلاش کرد تا با دوری از این حزب و سپس انحلال آن، امتیازی برای دولت خود به دست آورد. او با در نظر گرفتن این مسئله، در پاسخ به عضویت در حزب رستاخیز گفت: «من در حزب، سمتی ندارم و فقط نخست‌وزیر مملک هستم» (روزشمار انقلاب اسلامی،۵۵/۵:۱۳۸۷) او در ادامه، خود را از فعالیت در این حزب برحذر داشت و با این کار عملاً زمینه‌های سقوط حزبی را که بسترهای فروپاشی آن قبلاً شکل گرفته بود، فراهم ساخت. روزنامۀ اطلاعات نیز با توجه به اوضاع سیاسی روز و عدم محبوبیت حزب رستاخیز، با تیتر «حزب سرنوشت نامعلومی پیدا کرد»، تغییر دولت و به‌خصوص آزادی احزاب در کشور را موجب تحول بنیادی در فعالیت‌های سیاسی و به‌ویژه احزاب دانست. سپس به

انقضای انحصار تک حزبی بودن حزب رستاخیز و حتی تردید در مورد ادامه حیات سیاسی آن اذعان کرد (اطلاعات،۶شهریور۱۳۵۷:۱). درست بعد از یک ماه کش و قوس در مورد بودن یا نبودن حزب رستاخیز، سرانجام روزنامۀ اطلاعات با چاپ خبری تحت عنوان، «انحلال حزب رستاخیز با استعفای دبیر کل آن تکمیل شد» (همان،۱۰مهر۱۳۵۷:۲۱) انحلال رسمی و قطعی آن را نیز اعلان کرد.

۷-٤.رسیدگی به حساب و کتاب دربار

شریف‌امامی در راستای مبارزه با مفاسد، دستوراتی نیز برای ممنوعیت افراد خاندان پهلوی از مشارکت در نهادها و ارگان‌های دولتی و مملکتی صادر کرد. این دستورالعمل در قالب آیین‌نامۀ بیست ماده‌ای تحت عنوان: «آیین‌نامۀ رفتار خاندان شاهنشاهی» تدوین و به خاندان سلطنتی ابلاغ شد. در این آیین‌نامه تأکید شده بود، دخالت خاندان سلطنتی در امور دولتی و اقتصادی ممنوع است. همچنین به حذف مسئولیت‌های اعضای خاندان سلطنتی در زمینۀ سرپرستی و ادارۀ امور سازمان‌های مختلف و متعاقباً ارجاع این مسئولیت‌ها به دولت اشاره شده بود (همان،۴مهر۱۳۵۷:۴). روزنامۀ اطلاعات نیز پس از تعریف و تمجید این عمل، در یکی از سرمقاله‌هایش نوشت: «به نظر ما، کمترین اثر اعلام این آیین‌نامه، آن است که برای هیچ کس جای تردید نسبت به اجرای دقیق قوانین و جلوگیری از هر نوع اعمال نفوذ یا مداخله غیر متعارف در معاملات دولتی و استفاده نابه‌جا از مقام و عنوان باقی نمی‌گذارد» (همان،۵مهر۱۳۵۷:۶).

۸-٤. لایحۀ استقلال دانشگاه‌ها

از دیگر وعده‌های شریف‌امامی، لایحۀ استقلال دانشگاه‌ها بود؛ اگر چه هرگز مورد قبول و تأیید جامعۀ دانشگاهیان قرار نگرفت. دولت در ابتدا، برای اغوای دانشگاهیان با وعده‌های بسیاری از قبیل: تغیرات وسیع در نحوۀ اداره و کادر دانشگاه‌ها (همان،۹شهریور۱۳۵۷:۴) و دگرگونی وسیع در دانشگاه‌های کشور (همان،۱۵شهریور۱۳۵۷:۴) سعی در تلطیف فضای متشنج دانشگاه‌ها و مراکز عالی آموزش داشت اما این وعده‌ها نتوانست طبقۀ دانشگاهیان را متقاعد کند. سپس دولت طرحی را با عنوان لایحۀ استقلال دانشگاه‌ها ارائه و اعلام کرد این لایحه، ناظر بر پی‌ریزی نظام تازه‌ای مبتنی بر استقلال دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی کشور و تأمین خواسته‌های دانشگاهیان است (همان،۳۰شهریور۱۳۵۷:۱۷). اما این لایحه در همان ابتدا با موجی از اعتراضات دانشگاهیان روبه‌رو شد و ضمن رد آن، همه به یک همگرایی مشترک در استقلال کامل دانشگاه‌ها هم سخن شدند. دانشگاه تهران اولین مخالف این لایحه بود، با این استدلال که لایحۀ تهیه شده، استقلال دانشگاه‌ها

را به معنی واقعی تأیید نمی‌کند (همان،۵مهر۴:۱۳۵۷)؛ در ادامه اکثر هیأت‌های علمی دانشگاه‌ها، عدم موافقت خود را با این لایحه اعلام کردند. با ادامه این اعتراضات و تعطیل شدن کلاس‌های درس و دانشگاه‌ها، موج جدید ناآرامی و اعتراضات دانشگاهیان آغاز شد. دولت با مشاهدهٔ این وضعیت، مجبور شد آزادی‌های سیاسی دانشگاه‌ها را بپذیرد، و لایحه را پس بگیرد و امتیازات قابل توجهی به قشر دانشگاهی بدهد (همان،۱آبان۱:۱۳۵۷) اما این امتیازات نیز نتوانست مانع پیوستن طبقهٔ تحصیل کردهٔ جامعه به انقلاب شود و این طبقه نیز به خیل عظیم ملت پیوست.

۹-٤.تغییر چهرهٔ ساواک

دولت شریف‌امامی در اجرای برنامه‌های سیاسی خود و به منظور کاستن از میزان حساسیت‌های ضد رژیمی مردم، اقدام به ایجاد محدودیت برای رؤساء و عوامل ساواک نمود و از طرف دیگر به تغییر در ساختار این سازمان مخوف دست زد. روزنامهٔ اطلاعات در این خصوص به مصاحبه‌ای از شاه اشاره کرد و نوشت: «ساواک به چیزی قابل مقایسه با آنچه در کشورهای غربی هم وجود دارد، تبدیل می‌شود که کارش مبارزه کردن بر ضد فعالیت‌های خرابکارانه‌ای که از خارج در کشور باشد» (همان،۱مهر۴:۱۳۵۷). دولت نیز تحت تأثیر مصاحبه شاه، شروع به برنامه‌ریزی جهت تغییر ساختار سازمان امنیت کشور کرد. بر این اساس، دولت تعدادی از اعضای اصلی این سازمان را برکنار نمود. روزنامهٔ اطلاعات نیز با تیتری درشت نوشت: «۳۴مقام عالی ساواک برکنار شدند» و در ادامه آورد «گروه زیادی از مقامات عالی‌رتبهٔ سازمان امنیت (ساواک) برکنار و بازنشسته شدند و با گروه بیشتری در سطوح پایین‌تر به همین ترتیب رفتار شده است» (همان،۷آبان۱۹:۱۳۵۷). به دنبال این تغییرات وسیع در طرح تشکیلاتی و سازمانی ساواک، انتصابات جدید صورت گرفت. هدف از این انتصابات نیز به این صورت تیتر پررنگ گرفت که دولت شخصیت‌هایی را به‌کار خواهد گمارد که با توجه به وظایف و شرایط جدید کار سازمان و روحیه حاکم بر کشور بتوانند وظایف جدید را به خوبی انجام دهند (همان،۸آبان۴:۱۳۵۷). دولت سعی کرد با ایجاد این تغییرات که به برکناری، حذف، محدودیت و حتی واگذاری برخی از وظایف ساواک منجر شد، از حساسیت‌های معطوف به یکی از ستون اصلی نگهدارندهٔ رژیم در سرکوب و حذف مخالفان، بکاهد ولی برای این تغییرات دیگر خیلی دیر شده بود و مردم جز سرنگونی رژیم خواسته‌ای نداشتند. روزنامهٔ اطلاعات نیز با رویکردی مثبت از این تغییرات آن را برجسته نموده و با استقبال از این دگرگونی‌ها، آن را گامی مهم در جهت آزادی‌های مدنی در جامعه ارزیابی می کرد.

۵. اقدامات رفاهی و اقتصادی

از دیگر اهداف و برنامه‌های دولت شریف‌امامی برای سرپا نگهداشتن رژیم، اصلاحات اقتصادی و بهبود معیشت و رفاه عموم طبقات مردم بود. دولت تلاش می‌کرد تا از این طریق با انحراف و به بن‌بست کشیدن خواسته‌های واقعی انقلابیون، آنها را از مسیر و هدف اصلی مبارزه منحرف سازد؛ لذا اتخاذ این سیاست‌های اقتصادی جدید با این استراتژی شکل گرفت. بسته‌های اقتصادی، حمایتی و دیگر امتیازات در این رده، عکس‌العملی در برابر اعتراضات عمومی بود؛ این کار به نتیجه‌ای محدود در کوتاه مدت انجامید ولی در بلند مدت، چندان مؤثر نبود. روزنامۀ اطلاعات نیز با برجسته‌سازی وسیع این اقدامات دولت، سعی در تبلیغ اهداف رژیم برای تحت تأثیر قرار دادن شرایط انقلابی جامعه، به سود دولت داشت (همان، از مهر تا آبان ۱۳۵۷).

۱-۵. رسیدگی به حقوق بگیران متوسط

اعضای طبقۀ متوسط عبارت بودند از کارمندان اداری، آموزگاران و دیگر کارکنان مدرسه، مهندس، مدیر و کارگران یقه سپید که آمار این طبقه در سال ۱۳۵۵ در حدود ۶۳۰۰۰۰ نفر بود (آبراهامیان،۵۳۳:۱۳۷۷). دولت شریف‌امامی که در برابر وضعیت اعتراضی در تنگنا و فشار بود، بدون هیچ برنامۀ کارشناسی شده‌ای با توجه به وضع وخیم اقتصادی و بروز تورم حاد که میراث دولت‌های سابق بود، فقط به دادن امتیاز مبادرت می‌کرد تا شاید اهرمی بازدارنده باشد. در چنین اوضاع نامناسب اقتصادی، دولت شریف‌امامی وعده‌های رفاهی بسیاری داد که بعضی از آنها عبارت‌اند از: وام مسکن۲۰ساله (اطلاعات،۲۲شهریور۲۴:۱۳۵۷)، پرداخت فوق‌العاده روزانه به کارمندان (همان،۲۷شهریور۳:۱۳۵۷)، معافیت و کاهش مالیات حقوق (همان،۲مهر۳:۱۳۵۷)، اعطای۱۴۰۰ ملیون ریال وام ضروری(همان،۴مهر۳۱:۱۳۵۷)، افزایش حقوق کارکنان دولت تا ۲۵ درصد (همان،۱۸مهر۱:۱۳۵۷) و افزایش حقوق فوق‌العاده و مزایای کارمندان (همان،۲۶مهر۱:۱۳۵۷). وی اقدامات بسیار دیگری را نیز فقط در جهت جلب نظر طبقۀ حقوق‌بگیر انجام داد. روزنامۀ اطلاعات با اخذ این تدابیر خبری جهت اقناع طبقۀ متوسط، تلاش داشت که از پیوستن آنها به جریان انقلاب جلوگیری کند. چنانچه در اکثر روزها و در صفحات پر بیننده، پیوسته موردی از این قبل خبرها با تیتری متضمن بسته‌های حمایتی دولت دیده می‌شود. روزنامۀ اطلاعات، این امتیازات دولت را به کارمندان در سرمقالۀ خود با اصطلاح «نوازش پدرانه!» تعبیر کرده و آن را خارج کردن مسألۀ معیشت برای

کارمندان دولت از صورت بغرنج آن ارزیابی و زمینۀ یک رفاه واقعی را به نفع ایشان توصیف کرد: «کارمندان دولت، حکم اعضای خانواده دولت را دارند و دولت مثل هر پدری نسبت به وضع زندگی و به ویژه معاش آنها متعهد است... تصمیمات اخیر دولت همان‌قدر که نوید رهایی از تبعیض و تأمین رفاه معقول را می‌بخشد، در حکم نوازشی پدرانه نسبت به کارمندان و ضمناً ضربۀ خرد کننده بر پیکر نارضایتی و رنجیدگی عمومی» است (همان،۱۳مهر۱۳۵۷:۶).

۲-۵. توجه به طبقۀ کارگر

هنگامی که کارگران ساختمانی و کارخانه‌ها نیز به تظاهرات خیابانی پیوستند، وضعیت مبارزات مردمی دگرگون شد. این مشارکت راهپیمایی‌های چند ده هزاری نفری را به چند صدهزار نفری تبدیل کرد، ترکیب طبقاتی جناح مخالف را دگرگون ساخت و اعتراض طبقۀ متوسط را به صورت اعتراض گسترده طبقۀ متوسط و کارگر در آورد (آبراهامیان،۱۳۷۷:۶۳۰). دولت شریف‌امامی سعی کرد با دادن امتیازاتی بیشتر به طبقۀ کارگر، از شدت بحران بکاهد. لذا در گام نخست، برای به دست آوردن رضایت آنها کاهش حق بیمه کارگران را مطرح کرد (همان،۱مهر۱۳۵۷:۴). در ادامۀ امتیازات اعطایی؛ کاظم ودیعی، وزیر کار، لایحۀ بازنشستگی قبل از موعد کارگران، را اعلام و هدف این طرح را رفع تنگناهای کارگران خواند (همان،۳آبان۱۳۵۷:۳) اما در واقع این طرح را جهت کسب و جلب نظر کارگران انجام داد. همچنین دولت سه روز به تعطیلات رسمی کارگران اضافه کرد. وزیر کار همچنین، دستورالعمل رسیدگی به شکایات کارگران و نیز مصونیت اعضای هیأت مدیرۀ سندیکاهای کارگری را از حمایت‌های قانونی مصوب کرد و قول داد در هر استان یک اتحادیه برای تقویت تعاونی‌های مصرف کارگری ایجاد کند (همان،۲۳شهریور۱۳۵۷:۲۸). سپس در جهت حمایت کارگران در مقابل بیکاری، طرح نظام بیمۀ بیکاری را اعلام کرد. در این طرح علاوه بر تأمین معیشت کارگران بیکار شده، وزارت کار و امور اجتماعی موظف بود شغلی درخور کارگر بیکار را پیدا کند و یا او را برای فعالیت در شغل دیگر آموزش دهد. با همۀ تدابیری که دولت برای انصراف این طبقه در پیوستن به موج انقلاب اسلامی انجام داد، این اقدامات، مانع از آن نشد که این طبقۀ زحمت‌کش به آرمان‌های انقلاب نپیوندد و با گرویدن این طبقه، انقلاب اسلامی به مراحل پایانی خود نزدیک‌تر شد.

۳-۵. سایر طبقات اجتماعی

پیوستن تدریجی طبقات و گروه‌های مختلف اجتماعی به موج انقلاب مردمی در سال ۵۷، برای

حاکمیت پذیرفتنی نبود. دولت شریف‌امامی نیز با همهٔ توانی که داشت، سعی کرد، مانع از این همگرایی و همبستگی شود اما هرگز موفق نشد.

اولین طرح دولت شریف‌امامی، در زمینهٔ اقدامات برای عموم مردم، از وزارت بهداری آغاز شد. در بخشنامهٔ وزارت بهداری آمده بود، خدمات درمانی برای بیماران غیربیمه‌ای رایگان است. نصرت‌الله مژدهی، وزیر بهداری، در این بخشنامه دریافت حتی کمترین وجهی را از بیماران غیر بیمه‌ای اکیداً ممنوع کرد (همان،۸شهریور۱۳۵۷:۳). وزیر بهداری، همچنین با الغای طرح طبقه‌بندی داروها، یکی دیگر از عوامل نارضایتی عمومی را برداشت (همان،۲۵شهریور۱۳۵۷:۶). از سوی دیگر، دولت در حمایت از بازاریان، کمیتهٔ مبارزه با گرانفروشی اتاق اصناف را منحل اعلام کرد (همان،۱۴شهریور۱۳۵۷:۳). حدود صنفی تعیین شده برای ایجاد مغازه و فروشگاه لغو شد (همان،۴مهر۱۳۵۷:۴) و عوارض گمرکی کاهش یافت (همان،۲۷شهریور۱۳۵۷:۳). روزنامهٔ اطلاعات در سرمقاله‌ای، با مثبت ارزیابی کردن عمل دولت در خصوص کاهش عوارض، نوشت: «امروز برای ارضای افکار عمومی و من‌باب احترام به اصول، دولت درصدد بر آمده است افزایش عوارض را ملغی کند. تصمیم دولت از یک جهت دیگر هم قابل توجه و سزاوار تحسین است. چه کمتر دیده شده است، دولتی به خاطر احترام به افکار عمومی و رعایت اصول، از قانونی که درآمدهای مهمی عاید خزانه می‌کند صرف نظر کند» (همان،۲۹شهریور۱۳۵۷:۶).

دولت با دادن معافیت مالیاتی به اصناف و صاحبان مشاغل نیز می‌خواست تا از روند رو به رشد موج انقلاب در دیگر طبقات بکاهد. در ادامه، اعلام شد در جهت رفع نارضایتی مردم، سازمان‌های دولتی از دریافت جریمه دیرکرد و خسارت حق بیمهٔ معوقه از کارگاه‌ها و کارفرمایان خودداری نموده و از این عمل منع شدند (همان،۲۲شهریور۱۳۵۷:۲۴). همچنین دولت تا دو هزار تومان درآمد ماهانه و ۲۴۰ هزار ریال درآمد سالانهٔ اصناف و به طور کلی صاحبان مشاغل را از پرداخت مالیات معاف کرد (همان،۱۰مهر۱۳۵۷:۱).

دولت به موجب تصمیمی در هیأت وزیران سعی کرد با ارائهٔ راهکاریی که آن را به همهٔ استانداری‌های کشور ابلاغ کرد، خسارات چند ماه مردم را در اثر موج اعتراضات و اعتصابات پرداخت کند تا شاید قسمتی از خشم مردم ناراضی را فرو نشاند (همان،۱۹شهریور۱۳۵۷:۳). دولت حتی به حوزهٔ وظیفه عمومی نیز ورود پیدا کرد و مشمولان ۸ دوره را از خدمت نظام وظیفه معاف (همان،۲۲شهریور۱۳۵۷:۲۱) و اعلام کرد، داوطلبان تحصیل در خارج می‌توانند بدون امتحان و قبل از سربازی به خارج بروند (همان،۲۰شهریور۱۳۵۷:۲۱). دولت حتی برای جلب رضایت کشاورزان و روستاییان قیمت خرید هر تن گندم ۱۵۰۰تومان را تضمینی اعلام کرد (همان،۲۷شهریور۱۳۵۷:۳) و بیمهٔ درمانی آنها را نیز طبق

بخشنامه‌ای، رایگان کرد. دولت همچنین خود را موظف کرد، هزینهٔ خدمات عمومی نظیر هزینه‌های آب و برق و تلفن را افزایش ندهد. روزنامهٔ اطلاعات در سرمقاله خود با عنوان گرانفروشی دولت موقوف می‌شود، ضمن بازتاب این خبر، آورد: «دولت گام دیگری در راه آشتی و تفاهم با مردم برداشته است» (همان،۲۹شهریور۱۳۵۷:۶)؛ اما در آخر با همه تمهیداتی که از سوی دولت شریف‌امامی اتخاذ شد نه تنها نتیجه‌ای حاصل نگردید، بلکه به سقوط دولت آشتی ملی نیز انجامید.

نتیجه‌گیری

محمدرضا شاه با انتصاب شریف‌امامی به نخست‌وزیری، در صدد کنترل و تثبیت اوضاع کشور بود. شریف‌امامی نیز که در قالب شعار دولت آشتی ملی سر کار آمد، با اعلام برنامه‌های اصلاحی که توأم با وعده و وعید و امتیازدهی بود، قصد داشت تا بر وضعیت بحرانی کشور مسلط شود. بر این اساس، دولت شریف‌امامی با در نظر گرفتن وضعیت جامعه و نگرش مردم، دستور کار را برای رسانه‌های جمعی و مواضع سیاسی-اجتماعی خود تعیین کرد تا با اجرای آن به اهداف رژیم برسد. رشد احساسات ضد رژیمی مردم و گسترش دامنهٔ اعتراضات و اعتصابات در سراسرکشور موجب شد دولت جدید، به دنبال دستورکاری در رسانه‌های عمومی به ویژه مطبوعات باشد تا در عین دادن انواع وعده‌های اصلاحی، اعتراضات مردم را کنترل و از سوی دیگر آنها را از مسیر اصلی انقلاب منحرف کند. روزنامهٔ اطلاعات نیز که از جملهٔ این رسانه‌ها بود، به علت وابستگی به قدرت، وظیفهٔ مهمی در این خصوص، بر عهده گرفت. این روزنامه، از همان ابتدای نخست‌وزیری شریف‌امامی با تکنیک‌های خاص خبری به ترسیم سیمایی مثبت از او و دیگر اعضای کابینه پرداخت؛ شریف‌امامی را سیاستمداری مصلح، وجیه‌الملة و شخصیتی مذهبی معرفی می‌کرد که کشور را از این نابسامانی اجتماعی و سیاسی نجات خواهد داد. از سوی دیگر در اشکال گوناگون، اخبار مربوط به اقدامات اصلاحی دولت از قبیل اصلاحات مذهبی، سیاسی و اقتصادی را با برجسته‌نمایی و جهت‌دهی خاص در قالب‌های خبری گوناگون، به افکار عمومی جامعه القا می‌کرد. به عبارتی، روزنامهٔ اطلاعات اقدامات اصلاحی دولت را در چارچوب معینی از اولویت‌سازی در دستور کار داشت. در حقیقت این رویکرد روزنامهٔ اطلاعات با هدف جلب و رضایت افکار و اذهان عمومی جامعه تدوین و پی‌ریزی شد؛ چرا که در این زمان رژیم پهلوی در وضع بحرانی و انقلابی قرار داشت و دولت سعی داشت با اعلام این وعده و وعیدها از این وضعیت بغرنج عبور کند. سرانجام، علی‌رغم وعده‌های داده شده، سیاست آشتی ملی با مخالفان و مردم به نتیجه نرسید و درنهایت دولت شریف‌امامی در ۱۴ آبان سقوط کرد.

منابع

-آبراهامیان، پرواند، (۱۳۸۶)، ایران بین دو انقلاب، ترجمه: احمد گل‌محمدی، تهران: نشرنی.
-افراسیابی، بهرام، (۱۳۶۴)، ایران و تاریخ، تهران، زرین.
-بهنود، مسعود، (۱۳۷۸)، دولت‌های ایران، تهران، انتشارات وزارت فرهنگ.
-تاریخ معاصر ایران به روایت تاریخ سازان، (۱۳۸۰)، خاطرات جعفر شریف‌امامی ج۷، تهران، سخن.
-راعی، سجاد، (۱۳۹۶)، اسنادی از دولت شریف امامی، تهران، نشر جمهور ایران.
-رجال عصر پهلوی به روایت اسناد ساواک، (۱۳۸۵)، جعفر شریف‌امامی، تهران، مرکز بررسی اسناد تاریخی.
-روزشمار انقلاب اسلامی، (۱۳۷۸)، دفتر ادبیات انقلاب اسلامی ج۵، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی.
-دیرینگ، جیمز و راجرز اوت، (۱۳۸۵)، مبانی برجسته‌سازی رسانه‌ها، ترجمه: علی‌اصغر کیا، تهران، معین ادارات.
-صفایی، ابراهیم، (۱۳۴۳)، رهبران مشروطه و نخست وزیران، تهران، شرق۱۳۴۳.
-عاقلی، باقر، (۱۳۷۰)، روز شمار تاریخ ایران، تهران، انتشارات جاویدان.
-ساروخانی، باقر، (۱۳۸۳)، اندیشه‌های بنیادین علم ارتباطات، تهران، خجسته.
-سفری، محمدعلی، (۱۳۷۷)، قلم و سیاست از هویدا تا شریف‌امامی، تهران، نامک.
-سورین، ورنر و تانکارد، جیمز، (۱۳۸۴)، نظریه‌های ارتباط جمعی، ترجمه: علیرضا دهقان، تهران، دانشگاه تهران.
-شاکری، مجتبی، (۱۳۸۴)، رسانه‌های جمعی و انتخابات ریاست جمهوری، قم، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما.
-شکرخواه، یونس، (۱۳۷۴)، خبر، تهران، انتشارات مرکز مطالعات و پژوهش‌های رسانه‌ها.
-لاجوردی، حبیب، (۱۳۸۰)، خاطرات شریف‌امامی، تهران، سخن.
-لازار، ژودیت، (۱۳۸۵)، افکار عمومی، ترجمه: مرتضی کتبی، تهران، نی.
-ویندال، سون و بنوسیگنایرز، (۱۳۷۶)، کاربرد نظریه‌های ارتباطات، ترجمه: علیرضا دهقان، تهران، مرکز تحقیقات رسانه‌ها.

روزنامه و مجلات:

-روزنامۀ اطلاعات، (۵ شهریور ۱۳۵۷، شماره ۱۵۶۹۶ تا ۱۳ آبان ۱۳۵۷، شماره ۱۵۷۵۰).
-ایرانی‌پور نظری، الهه، (۱۳۸۸)، برجسته‌سازی، کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره ۲۳.
-بهشتی‌پور، مهدی، (۱۳۷۲)، مطبوعات ایران در دوره پهلوی، بخش سوم، رسانه، سال۴، شماره۴.
-رضوی‌زاده، نورالدین، (۱۳۸۱)، اولویت‌های خبری در روزنامه، نامه پژوهش فرهنگی، سال هفتم، دوره جدید، شماره۴.
-عقیلی، وحید و حاج‌محمدی، علی، (۱۳۹۶)، نقش برجسته‌سازی در کنترل افکار عمومی، رسانه، سال۲۸، شماره۲.
-عمادی، محمود، (۱۳۷۴،)یک سال با تیتر اول، فصلنامه رسانه، سال ششم، پاییز.
-مجله خاندنی‌ها، (۱۳۵۷)، سال ۳۸ و ۳۹ شهریور، مهر.
-میرزاخانی، مریم و دیگران، (۱۳۹۰)، بررسی برجسته‌سازی اخبار در سایت‌های اینترنتی، رسانه، سال ۲۱، شماره۲